

Jaksa Helga

„....még a régi öregöktű' hallottam...”

Egy rövid kirándulás Világosra

A világosi vár és maga a település nem tartozik Arad megye leglátogatottabb műemlékei közé, nem hirdetik táblák, útikönyvek. Idén augusztusban Temes és Arad megyei kutatóutunk egyik pihenőnapján mégis fontosnak tartottuk, hogy megnézzük.

Arad város- és megyenév a 11. században tűnik fel Ajtony lázadásának leverése után, amikor I. István *Vrod* nevű ispánját küldte a területre, aki az itteni földvárban telepedett le. A 11. századtól ezen a területen, főleg a síkságon sűrű faluhálózat alakult ki, de a török időben szinte teljesen elnéptelenedett. Az újraterülepítés a 18. században indult meg. Szentkláray Jenő szerint III. Károly óta kimondott elv, hogy katolikusok, de nem magyarok letelepedését támogatják. A magánbirtokokra mégis telepedtek magyarok, általában a sík területekre, sokszor nagyobb tömegben is, főleg Szegedről és környékéről, elszórva Békés megyéből, a Kunságból és a Palócföldről.

Aradtól 28 km-re északkeletre fekszik Világos (ma: *Şiria*). A világosi vár várnagyát 1318-ban említik először, tehát a vár korábban épült, talán már a 12. században. A temesi ispánok igazgatása alatt álló királyi vár volt, a 15. században gyakran változtak birtokosai. 1458-ban ide záratta Mátyás nagybátyját, Szilágyi Mihályt. A 16–17. században többször volt török kézen, 1693-ban szabadult fel végleg. 1784-ben a Horia-Kloska-felkeléskor egy parasztcsoport elfoglalta, de ágyúkkal megadásra kényszerítették őket, a vár azóta rom, néhány emeletes falrésze még áll. A várhoz jelentős uradalom tartozott bányákkal, az alatta fekvő település mezővárosi rangú vám- és vásárhely volt.

Világos neve mégis a fegyverletétel miatt híres. A szabadságharc utolsó napjainak

világosi eseményeit az itteni birtokos felesége, Bohusné Szógyény Antónia írta meg, aki Szógyény Zsigmond Szabolcs megyei ispán és Pásztorhy Julianna leánya volt. Szülei gondos nevelésben részesítették, megtanult németül, franciául, angolul és latinul. Zongorázni Liszt Ferenc tanította. 1823-ban feleségül ment Bohus János gazdag délvidéki birtokoshoz és Világosra költözött. A történelmi környezet társadalmi szerepvállalásra ösztönözte. A téli hónapokat a fővárosban töltötte, támogatta az irodalmat, az iskolákat, óvodákat. Jól ismerte a magyar közélet jeles alakjait: Wesselényit, Széchenyit, Deákot, Eötvös Józsefet. Visszaemlékezéseit eredetileg németül írta meg barátai ösztönzésére a szabadságharc bukása után, és ő maga fordította magyarra.

1849. augusztus elején az erdélyi határ felől érkezett haza, és már útközben menekülőkkel találkozott. Házukba érve pedig katonai és polgári előkelőket talált ott, így például Kossuth anyját, nővéreit, ezek férjeit és gyerekeit, akik az osztrákok, az oroszok és a mócok elől menekültek Világosra. Augusztus 12-ig szinte naponta újabb vendégek érkeztek. Ezen a napon a Bohus-kúria előtt magyar csapatok vonultak el az országúton a vásártér felé, ahol tábort ütöttek. Délután érkezett meg Görgey, hogy bevárja a Rüdiger tábornokhoz küldött hírnököket, akik délután 10-kor érkeztek meg a feltétlen megadás hírével. 12-kor vonult be Világosra Frolov tábornok és kísérete, nagy lelkesedéssel fogadták őket a románok, mert azt hitték, „hogy őket képzelt jogaikba visszahelyezik”. Frolov és Görgey a Bohus-kastélyban tárgyaltak, de Bohusné értesülésével szemben nem írták alá a fegyverletétel okmányát, hanem csak szóban állapodtak meg.

„....még a régi öregöktű' hallottam...”

Két órákor ebédeltek, Bohusné Frolov és Görgey között ült. Mindkét férfi szótlan volt, Görgey nyomorultnak nevezte Kossuthot, aki csak este 8-tól nevezte ki őt diktátorrá, holott már délután 2-kor lemondott. A lemondási nyilatkozatot Görgey Bohusnének adta át megőrzésre. Görgeyt – Bohusné leírása szerint is – tisztikara kevés kivétellel fanatikus imádattal tisztelte, az oroszok is elismerték tehetségét. Délután Görgey ezredről ezredre járva győzte meg katonáit a további harc hiábavalóságáról. Este tért vissza a kastélyba, levert és zárkózott volt, alig beszélt és alig evett. 13-án mielőtt a táborba indultak, Görgey megköszönte Bohusné vendégszeretetét és a következőket mondta: „Most még haragudni fog rám a nemzet, de három hét múlva – bizony tudom – kezet csókol majd nekem.” Délután 10-kor indultak el a táborba „szomorúság és könnyek között”. A magyar sereg a szőlősi malomig vonul, ami Világostól egy magyar mérföldre északra fekszik, itt várták őket az oroszok – emlékezik vissza Bohusné Szógyény Antónia. A fegyverletétel után Haynau többször is házkutatást tartott náluk, mert azt hitte, Kossuth utasítására Csányi a koronát Bohusékkal szállította Világosra, és a kastélyban rejtették el. Bohus János, Arad megye főispánja, nehezen szabadult a börtönből, feleségét is vádolták azért, mert a szabadságharc alatt az alsó kastélyban honvédeket ápolt és élelmezett. A szabadságharc után Bohusné gyűjtést szervezett „szerencsétlen honfitársaink” javára, többször meggyűlt a baja a rendőrséggel, beidézték, börtönnel fenyegették meg. 1890-ben 87 éves korában halt meg.

Hogy milyen ma a '49-i események helyszíne? A Bohus-kastélyban Slavici román költő emlékmúzeuma található, valamint a városi könyvtár, legalábbis ez van rá kiírva. Hogy mi van bent, azt nem tudni, mert lakat zárja el a kastély belsejét a kíváncsiskodók előtt. A városi könyvtár ajta-

ját pedig vigasztalanul csapkodja a szél – nem szívesen dolgoznék itt – és az egész leginkább kísértetkastélyhoz hasonlít. A kerten látszik, hogy valamikor szép lehetett, hiszen hatalmas fák állnak itt, de tövükben tyúkok kapirgálnak a trágyadomb mellett. Űde színfolt a park egyik sarkában álló szobor, amely a ház asszonyát ábrázolja. 1910-ben állíttatta Arad megye *Philipp István* és *Vass Győző* művét. A szobrot később azért nem bontották le a mai napig sem, mert Bohusné egyaránt megtett minden tőle telhetőt a magyar és a román gyerekek iskoláztatásáért is.

A világosi vár romjai messziről csalogatják a látogatót. A kastélytól kétórás gyalogút vezet fel, de igazán megéri megtenni ezt az utat. A hegyről lenézve határozottan látszik, hogy Világos telepített városka, hiszen utcái

BOHUSNE SZOGYENY ANTONIA SZOBRA
A KASTÉLYPARKBAN

A VILÁGOSI VÁR ROMJAI

egymásra merőlegesen, tervszerűen kialakítottak. A házak között van néhány megdöbentően hatalmas, palota jellegű is, amelyeket a helyi cigányok építettek gazdagságuk bemutatására. Csodaszép kilátás nyílik a tájra, messze ellátni a síkságon, a másik oldalon pedig a napfényes hegyoldalon sorakoznak a szőlőtőkék, amelyről a híres ménesi bor alapanyagául szolgáló szőlőt szüretelik.

Felhasznált irodalom

- ☐ BALASSA IVÁN: *A határainkon túli magyarok néprajza*. Bp., 1989.
- ☐ BOHUS LÁSZLÓ: Azok a szomorú világosi napok. A fegyverletétel háziasszonya. In *Magyar Nemzet*, 1998. aug. 8. 23. p.
- ☐ Bohus Jánosné Szógyény Antónia visszaemlékezése. Naplójegyzetek a világosi szomorú napokról 1849. augusztus hó. In *Az aradi vértanúk*. I-II. köt. Szerk.: Katona Tamás. Bp., 1979. 240-249. p.
- ☐ CSORBA CSABA – MAROSI ENDRE – FIRON ANDRÁS: *Vártúrák kalauza*. III. köt. Vártúrák Csehszlovákiában és Romániában.
- ☐ GÖRGEY ARTÚR: *Életem és működésem Magyarországon 1848-ban és 1849-ben*. I-II. köt. Szerk.: Katona Tamás. Bp., 1988.
- ☐ *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képekben*. VII. köt. Bp., 1881.

